

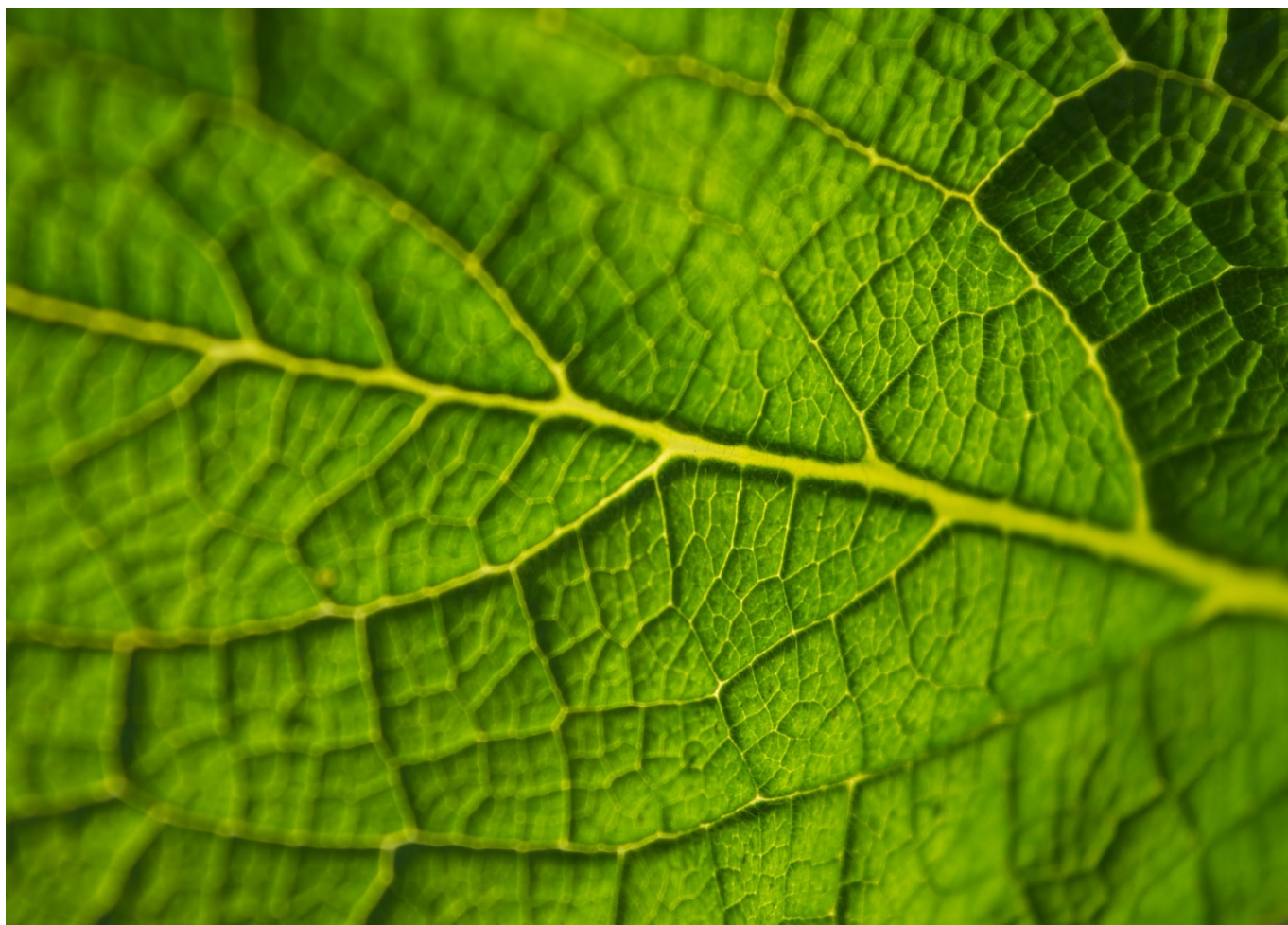
№ 82: ІСТОРІЇ, ЯКІ МИ РОЗПОВІДАЄМО

Мереживо, у якому все пов'язане з усім

ІРИНА ПУСТИННИКОВА

28 ЛИПНЯ 2021

Я страшно люблю слухати історії. І не менше — їх розповідати.



Rodion Kutsaev

Наприклад. Далекі дев'яності, третій, здається, курс, пара з історії — і я, що дві академічні

години без упину тарабаню про фатальну чорнооку Марину Мнішек (сукня за європейською модою, перли на шиї, перли на вбранні — суцільна розкіш!); про вклякання Дмитра Самозванця перед гордою полькою в залі замку Мнішеків у Ляшках Мурованих; про те, як розлючені росіяни гатять по тому замку артилерією 1915 року (саме спеціально — це помста, ница і дика); про те, що паркет, із якого ступила Марина на шлях до російської корони, за легендами, вдалося вберегти — і зі зруйнованих Ляшків вивезти. Усі задоволені. Однокурсниці — що їм не доведеться сьогодні відповідати на парах. Викладачка — що в неї такі залюблені в історію студентки.



Руїни замку Мнішеків у Мурованому

Наступного року замість викладачки вже був викладач, літній і дещо ексцентричний. Йому теж перепало трохи моїх історій. Він не жалівся — хвалив. «Чапаєв, — казав, — ти мій на коні і з шаблею!» Усі сміялися. Я теж. З цього колись буде добра історія — це було вже тоді зрозуміло. От бачите, згодилася.

Я завжди любила розповідати історії, тому мріяла після школи вступити на історичний або на журналістику. Та втрутилась Історія, також відома як «часи були такі». Важкі голодні дев'яності, бідна родина, про жоден вступ на журналістику десь у Львові й мови не було — за що жити в чужому місті? Істфак рідного кам'янецького вишу — теж не варіант, переконувала мама. Світогляд суспільства дрейфував від комуністичних сподівань до надії на капіталістичний рай, тектонічні плити усталеного життя здригались і кришилися сухим печивом. З історії в непевні часи не проживеш. Я отримала диплом учительки англійської мови.

Але любові до історій і історії не позбулася. До скелету того самого замку Мнішеків на південному заході Львівщини дісталася вже на початку ХХІ століття — пішки, як багато куди в нульових. Історії ж можна слухати не лише вухами. Коли мандруєш пішки, відчуваєш землю ногами, вдихаєш запахи носом, бачиш більше, ніж із вікон транспорту. Пафосний напис «Дзвени, дзвінок, на славу України!» над входом до сільської школи. Абриси Хирова десь на горизонті. Зарослу кропивою та осикою кладку через змію річечки Стрв'яж — кладка була залізною і дірявою водночас, я ніколи більше по таких не ходила. І дуже добре, знаєте: досвід цей був цікавий, але повторювати його не хотілося. Що то були за металеві смуги з однаковими дірками? Залізччя з розграбованого в дев'яності радянського заводу? Залишки розкоші від нещодавно розформованого 80-го Окремого аеромобільного полку, що базувався у знаменитому колись Хирівському конвікті, а потім покинув грандіозне приміщення напризволяще? Хитромудрий задум місцевого винахідника? Хто ж його знає — хоча за містком точно стояла якась історія.



Кладка між Мурованим і Скелівкою

Коли я нарешті побачила облуплений цегляний тризуб мнішекового замку, у мене вже кілька років як був сайт «Замки і храми України». Цього червня двадцять перший рік йому пішов — стільки в уа-неті й не живуть, здається. І на запитання, нащо він мені (а про це таки запитують, хоча зараз уже нечасто), найкращою відповіддю було б: «Бо люблю історію і історії».

Щоправда, я такою хорошою відповіддю ніколи не користалася, бо запитання мене завжди дивує: як навіщо? Бо наша земля складається не лише з кори, мантії та ядра, а й із мільярдів історій. Вони сплітаються в клубок, губляться в минулому, залишають по собі сліди на поверхні, зникають без сліду, як сновидіння вранці. А так хочеться спіймати якусь за хвіст — і зафіксувати, зберегти. Каталогізувати. Передати далі.

Містком тим я ішла з Мурованого («Ляшки» з назви поселення зникли відразу після Другої світової, у 1946-му) у Скелівку. Там — прекрасний готичний цегляний храм святого Мартина (XV століття!), який потроху перекапарює під свій смак місцева православна громада; багато разів перебудований панський палац; скромна дерев'яна церква; старий кіркут і красива, але дуже вже полущена часом мозаїчна автобусна зупинка.



Храм у Скелівці



Зупинка у Скелівці

А ще там бував один любитель розповідати довгі плутані історії — йому навіть триметровий пам'ятник в центрі поставили, навпроти храму. Однією рукою він віддає честь, а іншою, кажуть, колується в дупі. Череватенький чех, комісований торговець собаками і найвідоміший саботажник у світовій літературі, Йозеф Швейк втрапив біля Скелівки в халепу — вже котру — під час епічного походу на фронт. Ярослав Гашек пустив свого бравого вояка гуляти ледь не всією територією Старосамбірщини: від Терла і Сваряви через Хирів і Доброміль до Трушевичів і Нижанковичів. У Нижанковичі й Доброміль Швейка заносило навіть двічі.



Швейк зі Скелівки

Тільки назви «Скелівка» ви в гашековому романі не знайдете, адже містечко (а тоді це було саме містечко) називалося Фельштин. Надпоручик Лукаш посилає туди Швейка з наказом підшукати для роти нічліг:

— Дайте нам, Швейку, святий спокій із тим вашим дурним базіканням, а краще подивіться з Ванеком на карту, куди вам треба йти. Ось бачите тут, це село. Звідси ви поверніть праворуч до річки і йдіть понад нею за течією до найближчого села, і від того місця, де вливається до річки перший потічок, — він буде у вас по праву руку, — зверніть північ, точно на північ. Заблукати тут неможливо. Ви потрапите до Фельштина і більш нікуди. Запам'ятали?

Здається, Лукаш скерував Швейка саме тим маршрутом, яким пробиралася я — тільки залізної кладочки в ті часи ще, імовірно, не було. А втім, «тут така місцевість, що всі дороги мусять вести до Фельштина».

На підступах до містечка бравий солдат переодягнувся в російську форму й милувався своїм віддзеркаленням у плесі ставка, аж поки угорські жандарми не етапували його до Хирова як полоненого ворога. Довелося на допиті вигадувати нову історію.

Швейк почав з того, що він усе ж таки мав рацію, коли йшов на Фельштин понад струмком, і він не винний, що якийсь там невідомий російський солдат утік з полону і купається в ставку, повз який він, Швейк, мусив іти, бо це ж був його обов'язок як квартир'єра йти найкоротшою дорогою на Фельштин. Росіянин, тільки-но його побачив, утік, залишивши в куцах своє обмундирування. А він, Швейк, не раз чув, що на фронті з метою розвідки використовується форма вбитих ворогів, і тому на цей випадок приміряв залишену форму, аби перевірити, як у такому випадку він почуватиме себе в чужій формі.

І находив, і наговорив Швейк на Львівщині стільки всього, що тепер за його мандрями маршрути складають і пам'ятники розставляють.

Та повернімося до Скелівки-Фельштина. Звідки в слов'янському краї така дивна назва містечка? А зі ще однієї історії — про тугу й ностальгію. Будівничі храму святого Мартина, магнати Гербурти вкорінилися серед цих карпатських пагорбів наприкінці XIV століття, у часи князя Владислава Опольського. Звели біля Добромиля неприступний замок на високій горі. Але тужили за батьківщиною, яка була в Сілезії, польському Шльонську. Там лежало містечко Фюліштайн, воно ж Фюльштайн, де рід Гербуртів мешкав із 1251 року. На честь колиски роду свої українські маєтності магнати теж називали Фюльштайнами: і тут під Самбором, і на

Поділі. Той другий Фельштин теж із єврейського містечка перетворився у XX столітті на село під Хмельницьким, теж змінив назву — на безлике Гвардійське, теж зберіг старовинний красивий храм — щоправда, пізньобароковий, весь у статуях.



Храм у Гвардійському

Від подільського Фельштина клубок історій провадить до дуги, яку 200 років тому створив обрусілий німець-астроном Фрідріх Георг Вільгельм Струве. Директора Пулковської обсерваторії та уродженця Альтони під Гамбургом у Росії звали чомусь Василем. Саме він придумав систему з 265 вимірювальних пунктів — від Балтики й до Чорного Моря. За її допомогою Струве визначав параметри й розмір земної кулі. Один із таких пунктів розташований якраз на околиці Гвардійського-Фельштина і має статус пам'ятки зі списку Світової спадщини ЮНЕСКО. Статус є — а от туристів немає, та й навіть не всі місцеві знають, де в них та дуга Струве. Тому запитувати про дорогу до неї треба якось так: «А де у вас той пам'ятник? Ну... той?» Тоді зрозуміють, розкажуть і покажуть.



Дуга Струве, пам'ятник зі списку ЮНЕСКО

Ох, із розказуванням історій завжди так: почнеш із панянки у перлах, а закінчиш подільським селом in the middle of nowhere. Але знаєте що? Магія переплетінь сюжетів, назв і дат заворожує. Часом здається, що я так мріяла про дитину якраз тому, що дуже хотілося ділитися з сином історіями. Бо ми теж — ниточки гігантського клубка, де все переплетене з усім. Клубка історій.

Текст створено за підтримки проєкту Оксфордського університету «Нові горизонти науки й релігії у Східній Європі», профінансованого фондом Джона Темплтона (The John Templeton Foundation). Думки, висловлені в тексті, належать авторові й не обов'язково збігаються з поглядами фонду.

The creation of this text was supported by the University of Oxford project 'New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe' funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation.

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in
/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php on line **284**